

Stemrecht op 16, een goed idee? - Tom Schamp

zo 10/05/2015 - 12:01 Tom Schamp mmv Feline Van Quakebeke

De verlaging van de stemgerechtigde leeftijd blijkt een politieke discussie die om de zoveel jaar (minstens één keer per legislatuur) van onder het stof wordt gehaald. Ook afgelopen week dook het onderwerp terug op in de coulissen van het parlementair halffrond en daarmee ook in de media.

Naar aanleiding van de verlaging van de kiesleeftijd voor de lokale verkiezingen in Estland stuurde Noël Slangen op 6 mei volgende tweet de wereld in: *"In Estland mag men nu stemmen vanaf 16 jaar. Wanneer volgt ons land dit voorbeeld?"* Waarop de Kortrijkzaanse burgemeester Vincent Van Quickenborne aan het persbureau Belga liet weten dat Open VLD nog voor de zomer een wetsvoorstel voor het stemrecht op zestien jaar indient. Van een perfecte timing gesproken. Ook collega's Groen en Ecolo staan achter het idee om adolescenten vanaf hun zestien jaar het recht om te gaan stemmen, te geven.

Hoe sterk leeft het debat?

Naast Estland voerden ook andere Europese landen het jongerenstemrecht voor lokale verkiezingen in. Dat had vooral te maken met het advies van de Raad van Europa van 1997 om voor lokale verkiezingen de kiesgerechtigde leeftijd tot zestien jaar te verlagen, tegen ten laatste 2007. Zo mogen in Duitsland jongeren van zestien en zeventien in enkele deelstaten stemmen voor de gemeenteraadsverkiezingen. In sommige kantons van Zwitserland kan ook worden gestemd vanaf zestien voor lokale verkiezingen. Oostenrijk besliste in 2007 zelfs de stemgerechtigde leeftijd effectief voor alle verkiezingen te verlagen naar zestien jaar. In Slovenië, Bosnië, Servië en Montenegro kan gestemd worden vanaf zestien jaar op voorwaarde dat men werkt.

Dat uitgerekend Groen en Open VLD dit voorstel om de kiesleeftijd te verlagen en te koppelen aan stemrecht nieuw leven inblazen, is niet verwonderlijk. In de schoot van de paarsgroene Vlaamse regeringen Dewael en Somers werden in de periode 1999-2004 namelijk ook al voorstellen gelanceerd om de (actieve) kiesgerechtigde leeftijd te verlagen tot zestien jaar. Dit voor de lokale verkiezingen waarvan de organisatie een bevoegdheid van de deelstaten is. In juli 2002 lagen Zoé Genot en Kristien Grauwels (Agalev-Ecolo) in de federale Kamer aan de basis van een wetsvoorstel ter verlaging van de kiesleeftijd naar 16 jaar (dus voor de wetgevende verkiezingen). In oktober 2008 lanceerden Nele Lijnen, Filip Antheunis en Paul Wille (Open VLD) een vergelijkbaar wetgevend initiatief.

Het voornemen om aan afgerond 156 000 zestien- en zeventienjarigen stemrecht te geven, is evenwel nooit uitgevoerd. Maar het debat leeft verder omdat sommige politici overtuigd zijn dat het beter is om jongeren vroeger dan op achttien jaar bij de politiek te betrekken via het stemrecht. Voor de Vlaamse liberalen wordt de hele discussie aangegrepen om de afschaffing van de opkomstplicht op de politieke agenda te zetten.

Afkalvende politieke interesse

Op de keper beschouwd, spreken we over een uitbreiding van het Vlaamse kiezerskorps met amper twee procent. Ervan uitgaande dat al die jongeren ook effectief hun stem uitbrengen (quod non) en dat de wel uitgebrachte geldige stemmen nog eens over minstens zes tot zeven partijen worden verdeeld... moeten we concluderen dat de kieswetshervorming (die als het om de wetgevende verkiezingen gaat ook een Grondwetsherziening vereist) geen grote electorale verschuivingen kan veroorzaken. Bezwaarlijk kan worden gesteld dat aan de basis van de voorstellen om de kiesleeftijd te verlagen naar alle zestien- en zeventienjarigen, serieuze electoraal-strategische motieven liggen. Het veronderstelde effect van de maatregel is in haar totaliteit immers bijzonder klein.

De logica achter de verlaging van de kiesleeftijd naar specifiek '16' jaar is dat zestienjarigen en ouder reeds veel mogen: ze mogen 'grote mensen'-films bekijken in de cinema, ze mogen een eigen bankrekening beheren, ze kunnen aankopen doen en inkomsten verwerven, ze mogen met een brommer rijden, ze mogen roken en alcohol drinken, ze mogen mits onderlinge toestemming zelfs met elkaar naar bed gaan, én –niet onbelangrijk- ze mogen van de meeste Vlaamse politieke partijen zelfs volwaardig lid worden (en dus ook meebeslissen).

Een belangrijker argument voor het verlagen van de stemgerechtigde leeftijd heeft (naar verluidt) met de afkalvende politieke interesse van jongeren te maken. Voorstanders van stemrecht voor zestien- en zeventienjarigen zijn ervan overtuigd dat het gebrek aan politieke maturiteit en competentie van deze groep adolescenten een gevolg is van 'het niet mogen stemmen'. Anders gezegd: we zijn niet geïnteresseerd in wat een ver-van-ons-bed show is; omgekeerd,

als de stemgerechtigde leeftijd wordt verlaagd, stijgt de politieke interesse van zestien- en zeventienjarigen. Als dit een geldig argument is, is dit een erg belangrijk gegeven om het debat op te baseren. Als.... want het is duidelijk dat niet alle Vlaamse partijen er de geldigheid of de relevantie van inzien (N-VA is voor het behoud van de kiesleeftijd op 18 jaar en voor CD&V is dit geen prioriteit).

Is er een wisselwerking?

In een democratisch systeem is interesse in het politieke proces een essentiële voorwaarde om er op een functionele manier te kunnen aan deelnemen. Om er ook de resultaten van te kunnen appreciëren.

Uit bepaalde onderzoeken blijkt er wel degelijk sprake van een verband tussen het geven van kiesrecht en het opkrikken van politieke interesse. Dat was o.m. het geval in Oostenrijk waar de politieke interesse van de zestien- en zeventienjarige Oostenrijkse jongeren hoger was na het effectief verlagen van de stemgerechtigde leeftijd.

In België onderzochten de Leuvense onderzoekers Hooghe en Quintelier een groep Belgische zestien- tot achttienjarigen in een twee jaar durende panelstudie. De centrale vraag was of en hoe politieke participatie en politieke interesse elkaar beïnvloeden. Ze stelden vast dat politieke interesse en politieke participatie elkaar 'in beide richtingen' beïnvloeden. De invloed van participatie op politieke interesse blijkt echter groter dan omgekeerd. Kortom, er bestaan studies die aantonen dat via het verlagen van de stemgerechtigde leeftijd en dus het verlenen van kiesrecht aan minderjarigen de politieke interesse bij die groep verhoogd kan worden.

Toch worden deze studies vaak gecounterd door resultaten uit andere onderzoeken. Uit een recent Noors onderzoek blijkt dat er geen relatie is: onder druk van maatschappelijke initiatieven zette de overheid daar voor de lokale verkiezingen van 2011 een experiment op. Wat blijkt? 'Stemrecht krijgen' had er geen invloed op de politieke interesse.

Omdat de gehanteerde onderzoeksmethoden van elkaar verschillen is een vergelijking heel moeilijk. Het verzamelen van bijkomende onderzoeksgegevens is daarom wenselijk.

Wat leert eigen onderzoek?

Momenteel loopt aan de UGent een onderzoek naar de impact van het (fictief) verlenen van het kiesrecht aan studenten uit de derde graad op hun politieke interesse. "Stel dat er morgen verkiezingen zijn en u zou mogen stemmen... zou u dan ook effectief stemmen, zou u politiek beter volgen, zou u er vaker over parten met familie en vrienden?"

Uit de eerste voorlopige resultaten van dit onderzoek bij 405 scholieren (ASO, TSO en BSO) blijkt alvast dat 48,3% van de bevroegde jongeren niet geïnteresseerd is in politiek. Dit sluit aan bij de bevindingen uit de derde JOP-monitor, waarbij 48,5% van de jongeren aangaf niet in politiek geïnteresseerd te zijn. Daarnaast blijkt dat de gemiddelde politieke interesse slechts een kleine positieve verschuiving kent als de jongeren stemrecht zouden krijgen (nl. 0,8 punten tot 7,1 op een tienpuntsschaal). Jongeren zijn dus over zeker niet ongeïnteresseerd in politiek en het verlenen van stemrecht verhoogt die interesse.

Wel is het zo dat het verkrijgen van kiesrecht er slechts bij vier op tien scholieren toe zou leiden dat ze meer met vrienden over politiek zouden praten. De interesse blijkt vooral toe te nemen bij die jongeren die al geïnteresseerd waren maar in het algemeen af te nemen in verkiezingsjaren en meer specifiek tijdens de verkiezingscampagne. Met het verlagen van de kiesleeftijd alleen zijn we er dus niet. Er is nood aan begeleidende maatregelen die alle jongeren bereiken.

Wie het schoentje past, trekke het aan?

Wie de taak op zich zal nemen om die nieuwe –in sommige gevallen wel heel jeugdige- kiezers op hun stemrecht (geen plicht!) voor te bereiden, is niet duidelijk. Uit de door de partijen en jeugdorganisaties ingenomen standpunten blijkt dat een belangrijke rol weggelegd is voor ons onderwijs: het moet meer en structureel ruimte bieden om nog meer over deze politieke onderwerpen te praten. Dat is ook precies wat Groen in haar verkiezingsprogramma zet. De kiesleeftijd verlagen naar 16 jaar moet gekoppeld aan versterking van de politieke vorming op school: "Jongeren moeten zelf zoveel mogelijk betrokken worden bij de politiek en het beleid. In het onderwijs moet een vak rond burgerschap komen om jongeren een betere politieke vorming te geven."

De verantwoordelijkheid bij de scholen leggen, maakt het de politieke partijen en politici vanzelfsprekend gemakkelijker. Ook zij hebben de verdomde plicht om de jongeren *rechtstreeks* aan te spreken, ze individueel of in groep te betrekken en zeker in verkiezingstijden op maat te informeren. Als jongeren 'afhaken' is dat vooral omdat het hun petje gewoon te boven gaat –of dat ze dat gevoel hebben. Er is dus zeker nood aan uitgebreide ondersteunende maatregelen die de jongeren het gevoel geven dat ze wel degelijk hun democratische rol ten volle kunnen invullen.

Als politici a zeggen, moeten ze dus ook b durven zeggen. Dit impliceert dat partijen zelf met concrete initiatieven moeten komen om de uitbreiding van het kiesrecht goed voor te bereiden en te laten aarden (bijv. een experiment zoals in Noorwegen). Indien er voor de verlaging van de kiesleeftijd (en dus de invoering van het stemrecht voor zestien- en zeventienjarigen) een voldoende groot politiek draagvlak ontstaat, zal het pas doordacht en gefundeerd ingevoerd kunnen worden nadat die inschatting is gebeurd. Die inschatting houdt een debat ten gronde in over het verkiezingsniveau (enkel lokaal of ook voor bovenlokale verkiezingen?), over de ondersteuningsbehoefte om de politieke interesse en engagement te verhogen en over andere begeleidende maatregelen. Dat de partijen zelf ook best met een actieplan komen waaruit blijkt dat ze zelf inspanningen doen om de jongeren rechtstreeks te bereiken is ook duidelijk. Op die manier kan worden voorkomen dat het verlenen van stemrecht aan zestien- en zeventienjarigen een slag in het water wordt.

Baat het niet dan schaadt het niet?

Kortom, is het invoeren van het stemrecht voor zestien- en zeventienjarigen een goed idee? Het antwoord is zelf met de nodige voortrajecten niet eenduidig positief. Ook in dit debat gaat de aandacht te veel naar de aanpassing van de kieswet als such en te weinig naar het probleem of het fenomeen waaraan ze een antwoord wil bieden, namelijk de politieke interesse, competentie en betrokkenheid verhogen. Bovendien is het zo dat het initiatief van Groen en Open VLD vandaag enkel betrekking heeft op verkiezingen, terwijl er zoveel andere mogelijkheden zijn om aan de politieke bewustwording en het burgerschap van jongeren (en kiezers) te sleutelen.

Als het zo is dat jongeren sterker geïnteresseerd geraken in politiek door hen stemrecht te verschaffen (bijv. voor een verkiezingsniveau dat het dichtst bij hun leefwereld aansluit, het lokale dus), en als dat effectief zou leiden tot een actievere deelname aan het politieke gebeuren (o.m. door die gekregen stem ook uit te brengen), dan mag verondersteld worden dat ze als volwaardiger burgers in het leven zullen staan. Meer burgerschap kunnen we enkel toejuichen.

(Tom Schamp met is assistent bij de Vakgroep Politieke Wetenschappen aan de UGent; Feline van Quakebeke is Masterstudent Politieke Wetenschappen, eveneens aan de Gentse universiteit.)